

Виступ академіка НАН України Я. С. Яцківа
На спільному засіданні Президії НАН України та
Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти
17 жовтня 2018 року

Шановний Борисе Євгеновичу!
Шановний Олександрє Володимировичу!
Шановні народні депутати та колеги!

Очевидно, що ми всі, хто зібрався сьогодні на спільне засідання Президії НАН України та Комітету Верховної Ради України з питань науки та освіти, занепокоєні станом науки в Україні та, зокрема, її передового загону – НАН України.

Перш за все ми хотіли б обговорити перспективи розвитку Національної академії наук України та підвищення впливу її діяльності на становлення України як сучасної високотехнологічної держави. У мене сьогодні дещо складне положення, оскільки виступаю тут, так би мовити, у двох іпостасях – і як член Президії НАН України, і як співголова Ініціативної академічної групи «Наука та інновації» (ІАГ «Н&І»).

В Президії НАН України я відповідаю за координацію наукових космічних досліджень та за науково-видавничу діяльність Академії.

Проблема розвитку космічної науки і технології потребує, на мою думку, окремої розмови – вона складна та багатогранна. Україна з кожним роком втрачає свій потенціал як космічна держава світу. Хотів би просити шановних народних депутатів звернути увагу на цю проблему.

Щодо науково-видавничої діяльності скажу відверто, що на фоні загальнодержавного безладу у цій справі, в Академії все більш-менш нормально. За участі НАН України ми видаємо 85 наукових журналів, третина з яких публікується або перекладається англійською мовою і добре відомі світовій спільноті (більшість з них входять до світових баз даних, а деякі отримали відповідні імпаکت-фактори).

В Академії діє цільова програма підтримки кращих наукових періодичних видань, редколегії яких працюють над покращенням їх змісту та підвищенням доступності.

А чому я сказав про «безлад»?

Установи Міністерства освіти і науки України (МОН України) видають близько 1000 наукових періодичних видань, значна частина яких, базуючись на світових критеріях, є, так би мовити, «макулатурою». Після багатолітніх зусиль Науково-видавничої ради НАН України вдалося переконати МОН України змінити порядок формування «Переліку наукових фахових видань». Сподіваємося, що це принесе плоди через декілька років у всеукраїнському масштабі.

Тепер коротко і конспективно я хочу сказати про роботу ІАГ «Н&І», позиція якої щодо наукової сфери України висловлена у вступній статті журналу «Світогляд», № 3, 2018 р., яку Вам, шановні народні депутати, передали разом з іншими матеріалами.

Думаю, що для нас всіх не є секретом, що в Україні маємо наступне:

- за всі роки незалежності України наука не вважалася, за вдалим висловом В. І. Вернадського, «государственно важным делом»;
- на всіх рівнях вищої влади та міністерств і відомств ми запізнюємося з прийняттям рішень;
- якщо на науку виділяється менше 0.7 % ВВП, то наукова сфера деградує, і така держава втрачає перспективи розвитку.

Щоб не бути голослівним, наведу приклади чи, вірніше, свої спогади на вищевказані твердження.

1. У 1985 році я мав щасливу нагоду зустрітися та поспілкуватися з Прем'єр-міністром Індії Радживом Ганді після ознайомлення з космічною галуззю цієї держави. Можливо, не зовсім ввічливо я запитав Прем'єр-міністра, що у мене не поєднуються два відчуття. З одного боку, високотехнологічна космічна галузь, а з другого – так багато бідних людей на вулицях міста.

Почув спокійну і впевнену відповідь: «Індія думає про своє майбутнє». Сьогодні Індія значно інша країна у порівнянні з 80-ми роками минулого століття.

Я мав нагоду зустрічатися останніми роками з першими керівниками нашої держави, і Прем'єр-міністрами, і Президентами. На жаль, такої впевненості у розумінні ролі науки від них я не відчув...

2. У 2005-2006 рр. згідно до Указу Президента України разом з В. С. Брюховецьким я очолював робочу групу з розроблення Концепції розвитку наукової сфери України. Ось у мене в руках матеріали роботи цієї групи. Тут є багато цікавих пропозицій та проектів Законів і Постанов, зокрема і про створення Національної ради з питань науки і технологій, і Національного наукового фонду та ін.

Тоді РНБО України не підтримало цієї ініціативи. Прошло 12 років, і маємо все це в новому Законі «Про наукову та науково-технічну діяльність». І що далі? Нам знову знадобиться 12 років для реалізації положень цього Закону.

3. Передовий світ давно зрозумів, що добра наука – це не примха низки «мрійників», а запорука успіху країни на сучасному етапі розвитку земної цивілізації.

Економія на науці до добра не приведе.

Дехто з вас думає, чому це я нічого не говорю про конкретні справи ІАГ «Н&І» та і про те, як навести «порядок у власному домі».

Група ІАГ «Н&І» передала Голові Верховної Ради України А. В. Парубію свою незгоду з проектом Закону, поданим декількома народними депутатами, в якому запропоновано ліквідувати Президію НАН України (дивує, що ці автори змін до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» ніколи не працювали в науці і вважають можливим пропонувати такі зміни). Найближчим часом ми передамо до ВР України поправки та зауваження до інших Законів України, пов'язаних з науковою сферою.

Група також обговорює питання реформування НАН України, і на нашому сайті можна знайти відповідну інформацію.

Ми всі рішення приймаємо консенсусом і тому детально обговорюємо свої пропозиції, керуючись правилом «не нашкодити», розуміючи, що «Краща наука робиться кращими вченими, які мають доступ до найкращої дослідницької інфраструктури та необхідні фінансові ресурси для залучення

талановитої молоді» (див. Ю. Безвершенко та А. Шевченко, газета «Дзеркало тижня», № 46, 2 грудня 2017 р.).

Будемо сподіватися, що це розуміння колись вкоріниться і у нас.

Дякую за увагу.